

På sporet af børn og bøger: Bogen der ændrer vores opfattelse af fortidens læsekultur

Constantin Hansens maleri af læsende børn er et af de mange billeder, der indgår i den rigt illustrerede bog.

Egon Clausen
14.10.2023

KULTURHISTORIE // BOGANMELDELSE – *På sporet af børn og bøger* afslører, at børn i 1700-1800-tallet læste mere, end vi troede. Nina Christensen og Charlotte Appel tager os med på en fascinerende flyvetur i datidens litteratur og medielandskab og laver neddyk i velvalgte eksempler på tværs af traditionel kassetænkning. En øjenåbnende tilgang, der kan forandre vores opfattelse af læsning og litteratur, skriver Egon Clausen, grundlægger og redaktør af tidsskriftet BIXEN om børns og unges medier.

BOG: På sporet af børn og bøger. Læsekultur og medier 1750-1850

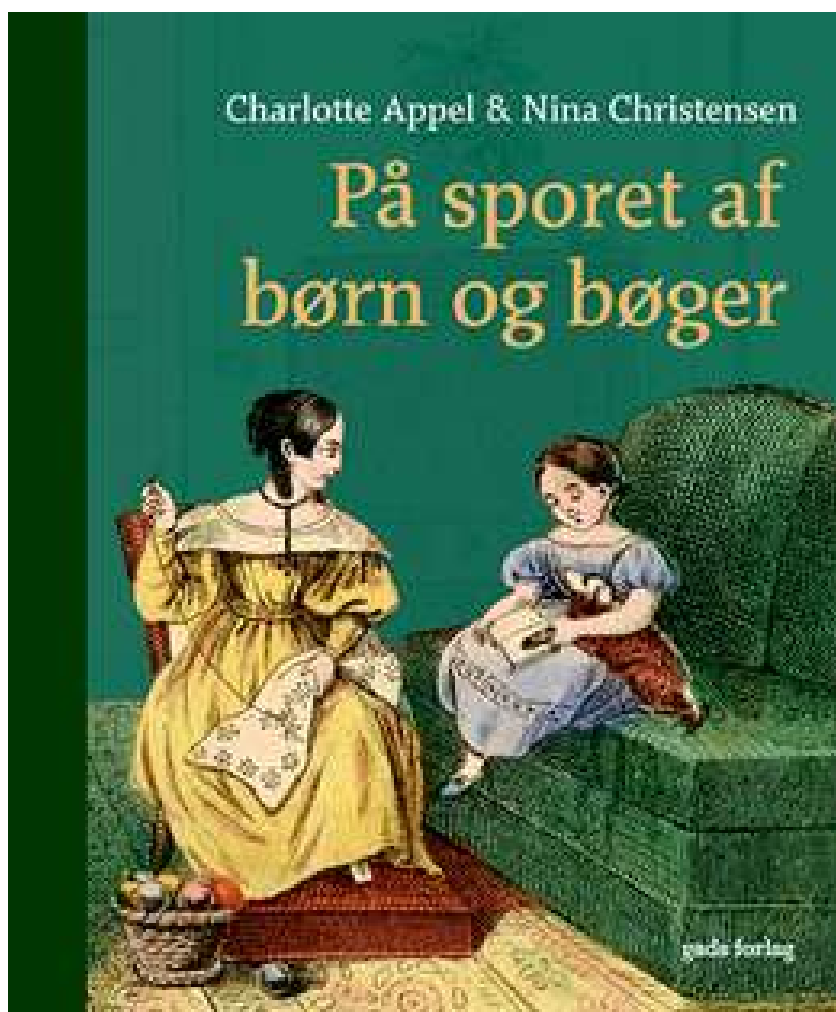
Forfattere: Charlotte Appel og Nina Christensen

Gads Forlag, 352 sider. Udkom d. 10. oktober 2023

I gamle dage, det vil sige længe før de elektroniske medier tog det levende ord ud af munden på bedsteforældre, naboer og lærere, læste børn flere og mere forskellige bøger, end man hidtil har troet. Det påviser Nina Christensen og Charlotte Appel i bogen *På sporet af børn og bøger*, som er et imponerende værk om læsekultur, medieforbrug og børn i årene fra 1750 til 1850.

I bogen fortæller forfatterne om de medier, børnene selv fik mellem hænderne. De er nemlig fulgt i fodsporene på både piger og drenge, og det viser sig, at mange børn var alt andet end passive forbrugere. Den lod sig ikke nøje med fromme og velmenende børnebøger, men de kastede sig også over historier beregnet til hele familien.

Børnene fandt – eller skabte selv læsestof – uanset om de voksede op på landet, i provinsbyers håndværkerhjem, i lærerboliger, på præstegårde eller i hovedstadens palæer, og det kan alt sammen være meget interessant for fagfolk, men bogen er meget mere end det. Den er en rigt illustreret kulturhistorie, og som sådan er den et vigtigt bidrag til udvidelse af vores opfattelse af, hvad litteratur er, og som sådan fortjener den at få stor indflydelse i den litterære verden af i dag.

Charlotte Appel er dr.phil. og lektor i kulturhistorie, og Nina Christensen er professor professor i børnelitteratur, begge ved Aarhus Universitet.

Tæt på datidens læseglade børn

Bag bogen ligger et kæmpe arbejde, der har stået på i årevis. Charlotte Appel og Nina Christensen har identificeret over 3100 udgivelser, der har været rettet mod børn i den pågældende periode. De har været på offentlige biblioteker og i private arkiver. De har været i Princeton, Berlin, Frankfurt og Braunschweig. De har læst kataloger og annoncer, og de har studeret håndskrevne noter i margener og understregninger i teksterne for at få noget at vide om bøgernes brug.

Resultatet er blevet en fascinerende flyvetur hen over datidens læse- og medielandskaber. Her møder vi den 10-årige hyrdedreng, der har fået en sangbog, og som går og synger danske sange, her sidder den artige datter og skriver sirlige breve til sin far. Her finder vi den 11-årige Thomas, der var så glad for Holberg, at han lærte sig store passager af komedierne udenad. Her træffer vi den teaterglade nabokone, der genfortæller de skuespil, hun har set. Her sidder gamle koner og fortæller eventyr og spøgelseshistorier. Her fortæller lærere bibelhistorier, og her udgives der et stigende antal bøger og tryksager beregnet til børn.

Her har vi Carlo Dalgas' hyrdedreng fra 1840. Billedet indgår i bogen.

Så der var engang, da der var barndom til. Ikke som en afgrænset enklave, men som en integreret del af det almindelige hverdagsliv. Der er bestemt ingen grund til at

romantisere tiden. De fleste børn levede i nøjsomme omgivelser og skulle tage del i det daglige arbejde. Opdragelsen blev ofte udført med brug af fysisk afstraffelse, og børn var udsat for sygdomme og trusler om tidlig død, men der var også samvær med voksne, rum for selvstændighed og personlig udfoldelse. Fra midten af 1700-tallet kunne de fleste børn læse, men det var småt med bøger, så læseglade børn spurgte og lånte, hvad de kunne få fat i.

Øjenåbnende tilgang

Bogen er dejlig konkret. Den skildrer en række børn gennem deres egne tekster og tegninger. Den tager udgangspunkt i deres dagbøger, breve, erindringer, tegninger, skoleprotokoller og deslige. Det vil sige i virkelige børns liv med bøger og læsning – og ikke i teoretiske opdelinger efter alder og genre.

De to forskere har heller ikke brugt den traditionelle opdeling mellem skønlitteratur og faglitteratur, men har undersøgt, hvad børnene rent faktisk læste. Derved har de også været i stand til at gøre op med den kronologisk løbende fortælling om litteraturens vækst. I stedet beskriver de, hvordan titler og traditioner flettede sig ind i komplekse udviklingsforløb.

Endnu et eksempel på bogens talrige illustrationer fra tiden omkring 1750-1850: Børn lærer at læse.

Undervejs har de også inddraget de forestillingsverdener og de samfundsforhold, der skabte rammerne for mødet mellem børn og læsestof. Her har de trukket på en bred vifte af ældre og nyere oversigtsværker om uddannelsernes historie, om litteratur, medier, biblioteker og kunst. De har også benyttet sig af historiske værker om bogvæsen, boghandel og teknologiske nyskabelser. Det hele bliver fremlagt i et flydende og letlæseligt sprog, og så er illustrationerne velvalgte og meget sigende. Det er bare så flot.

Tænk, hvis man også brugte samme metode i den øvrige del af den danske litterære verden. Vi ville få et helt andet og langt mere åbent litterært landskab end det nuværende, der er stivnet i et system med afgrænsede og indbyrdes stridende fårefolde, og som har medført, at store dele af befolkningen er holdt op med at læse samtidslitteratur.

Så tak for bogen om fortidens børn og deres læsning. Man må håbe, at den også får indflydelse på nutidens voksne og deres opfattelse af læsning og litteratur.

Anmelder Egon Clausen er grundlægger og redaktør af tidsskriftet BIXEN om børns og unges medier, som udkom med seks numre (à 64 sider) om året i 17 år, fra 1972 til 1989.

Læs mere POV kultur i Kulturlisten, der udkommer hver fredag.

Kulturhistorie

læsning

Litteraturhistorie

Egon Clausen

Egon Clausen, f. 1940, forfatter, radiomand, fhv. redaktør på P1, fhv. formand for gruppen af faglitterære forfattere i Dansk Forfatterforening, medarbejder ved den2radio.dk.

Modtag POV Weekend, følg os på Facebook – eller bliv medlem!

Hold dig opdateret med ugens væsentligste analyser, anmeldelser og essays i **POV Weekend** – hver fredag morgen.

Det er gratis, og du kan tilmelde dig her →

Ja tak, send mig POV Weekend

POV er et åbent og uafhængigt dansk non-profit medie.

Har du mulighed for at bidrage til vores arbejde? Bliv medlem her →

25 kr./md.

50 kr./md.

100 kr./md.